

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Författare:
Teresa Westman
tesa@kth.se

”... och vad hände sen?”

Genomförande efter arkitekttävlingar 2002–2007

Examinator/handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Arkitekttävlingen: teori och professionell praktik, AD244V, 7,5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, HT 2012

Abstract

This paper studies the outcome and realization of Swedish architectural competitions with the winning results announced between 2002 and 2007. The selected set of competitions is limited to those approved by the Swedish Association of Architects, which means that they conform to a common set of rules and standards.

Earlier studies that compare Nordic architectural competitions between 1999 and 2000 indicate that Swedish projects may not be realized to the same extent as in other Nordic countries. Why is that and is the conclusion valid over a longer time period?

The selected time interval in the study stretches five to ten years back, 2002 to 2007. This intends to ensure a determinable status and qualitative data sources for the projects, as well as a manageable amount of case studies. The resulting set of 52 competitions were categorized, studied and compared. The data shows that only 71 % of the competition projects have so far been realized.

The 15 unrealized competition projects were analyzed to a greater level of detail. A survey of jury members and winning architects was conducted to find out their views on the reasons why these projects failed.

The majority of all competitions were arranged by government entities such as municipalities. Based on statistics and the survey, many competitions were shown to rely on political consensus and ambitions, and subsequently the availability of public funding for specific project goals. The private sector arranged few competitions.

The results indicate the following points of failure for the projects: insufficient funds allocated, unreliable or non-existent cost calculations in the competition phase, projects were dropped for political reasons or as the result of singular events, e.g. election, stock market crash.

Keywords: Architectural Competitions, Case Study, Sweden

Bakgrund

Arkitekttävlingen har en till synes mytisk status bland arkitekter. Som företeelse har den sagts ha en historisk bas sedan 2 500 år tillbaka ”för att välja ut en vinnande arkitekt eller ett värdigt förslag bland många”, där monument på Akropolis och renässanskatedraler refererats till¹. Idag innebär en arkitekttävling att flera arkitekter bereds samma förutsättningar att lösa en tävlingsuppgift och vinna en prissumma och i förlängningen oftast ett uppdrag.

I Sverige omskrivs arkitekttävlingar ofta som ett unikt och positivt förfarande för arkitektkåren. Systemet framhålls som rättvist, att det skapar möjligheter och ger upphov till mångfald och nytänkande. Men från kåren riktas även kritik mot tävlingssystemet, bland annat påpekas att tävlingarna undervärderar arkitekternas arbetsinsats och kompetens.²

I rapporter som tagits fram i samband med fördjupade studier av nordiska arkitekttävlingar och deras system, 1999–2000, visas dessutom att genomförandegraden för vinnande förslag från svenska arkitekttävlingar är oroväckande låg.³

Vad är det som ligger bakom detta? Stämmer det över en längre tidsperiod och är det något som går att förutse och reglera?

Förfarandet i svenska arkitekttävlingar hanteras idag av Sveriges Arkitekter genom en särskild tävlingsnämnd som godkänner tävlingsprogram och utser juryledamöter. Fram till juli 2002 hanterades det av Sveriges Arkitekters Riksförbund (SAR). De tävlingsregler⁴ som används inom branschen utformades 1998 och reglerar bland annat tävlingens form, jurysammansättning och bedömning.

I arkitekttävlingar ska tävlingsbidragen presenteras anonymt, det får för juryn inte framgå vem som har lämnat vilket bidrag. Förslagen förses med ett motto som även står på en förseglad namnsedel. I allmänna tävlingar ska fullständig anonymitet gälla. I inbjudna tävlingar är arrangören medveten om vilka kontor som deltar, men inte vilka förslag de står bakom.

Tävlingarna är huvudsakligen uppdelade efter tre former; **allmänna tävlingar** som är öppna för alla, **inbjudna tävlingar** som väljer ut namngivna intressenter efter ett kvalificeringsförfarande, och **tvåstegstävlingar** där det först tävlas allmänt varpå utvalda förslag tävlar i en andra, inbjuden etapp. Det förekommer även allmänna tävlingar med begränsad möjlighet att delta; till exempel att de enbart accepterar studenter vid arkitekturskolor eller arkitekter under en viss ålder.

Tävlingarnas art kan antingen karaktäriseras som projekt eller idé. I **projekttävlingar** är syftet att få fram förslag som leder till uppdrag och förverkligande. **Idétävlingar** är avsedda att belysa ett ämne och få förslag till lösningar, utan att tävlingen behöver leda till uppdrag eller förverkligande. Gränsen mellan idé- och projekttävling kan i vissa fall vara flytande. I sådana fall tolkas arten baserat på programmets målsättning och juryns utlåtande.

1 Tostrup, 1996

2 Arkitekten, december 2008

3 Kazemian, Rönn och Svensson, 2005

4 Sveriges Arkitekter, 2010

Syfte

Det här arbetet undersöker graden av genomförande i svenska arkitekttävlingar och orsakerna till att vinnande förslag inte blir genomförda. Genom arbetet söker jag uttalanden och svar från arkitektkontor, arrangörer, stadsbyggnadskontor och verksamhetskunniga jurymedlemmar. Information om genomförandegrad och bakomliggande orsaker har sökts hos såväl företrädare för arrangören som vinnaren i tävlingen.

Frågeställning och antagande

Initialt i arbetet utvecklade jag antaganden om de ej genomförda projekten. Huvudsakligen framstod förändringar i politiskt stöd, opinion och finansiering som möjliga orsaker, vilket även framhålls av Sveriges Arkitekters tävlingsnämnd. Vidare granskning av tävlingarna gav upphov till frågor:

- Är tävlingsformen kritisk för genomförandet?
- Är vissa arrangörer mer benägna att avbryta projekt?
- Inverkar juryns sammansättning på genomförandet?
- Har faktorer i programskedet betydelse för genomförandet?
- Vilka externa faktorer påverkar genomförandet?
- Vad händer om man granskar arrangörer, tävlingssyften och orsaksfaktorer i kombination?

Rimliga antaganden som kunde förutsättas vara hinder för genomförande kategoriserades:

- **Ekonomi:** finansiering, kalkyl, projektering, upphandling
- **Politik:** maktskifte, opinion, brist på förankring
- **Jury:** oenighet, oklart utlåtande, brist på politisk representation
- **Program:** oklara förutsättningar, annan målsättning
- **Plats:** svår eller olämplig pga miljö, kulturhistoria eller annat

Framför allt hoppades jag se indikationer som redan i programskedet visade på oklara planeringsförutsättningar eller gjorde tävlingsprojektet osäkert, identifierade fallgropar eller gav en bild av tävlingens utfall.

Avgränsning

De senaste tio åren har det i snitt tagit tre år från tävling till beslut om byggstart - i några fall över fem år. För ett säkert underlag och en hanterbar mängd projekt att undersöka är rapporten begränsad till tävlingar som bedömdes mellan 2002 och 2007, vilket ger ett tidsspänn på mellan fem och tio år tillbaka i tiden. Under denna period av sex år bedömdes 52 svenska arkitekttävlingar. I urvalet ingår tävlingar godkända av Sveriges Arkitekter/SAR som arrangerats i enlighet med gällande tävlingsregler. Urvalet exkluderar de tävlingar som är begränsade till studenter eller vissa åldersintervall.

Begrepp och kriterier

Tävlingarnas syfte är uppdelade efter verksamhet: Stadsplan, kontor/administration, bostäder, vård/omsorg, utbildning, kultur/fritid och övrigt.⁵ Inom stadsplaner ryms såväl större detaljplaneprojekt som parker och torg. Kontor/administration är oftast en byggnadsuppgift.

⁵ Verksamhetsuppdelningen är framtagen i samråd med Magnus Rönn, docent och kursansvarig. Där tävlingar täcker fler syften har bedömningen gått efter det huvudsakliga syftet enligt programmet.

Bostadsprojekten handlar oftast om ett kvarter. Vård/omsorg varierar i komplexitet, från byggnad till anläggning. Kultur/fritid är det största området och handlar oftast om byggnadsuppgifter för bland annat museum, Naturum⁶, musikscen, bibliotek, kulturhus och badhus. I gruppen övrigt ryms idédesignuppgifter och projekt som hotell- och kongressanläggningar.

Genomförandekriteriet baseras på tävlingstyp, uppfyllande av programmets intention och förfluten tid efter tävlingens slut. Idétävlingar anses vara genomförda när en vinnare utsetts.⁷ För projekttävlingar har jag arbetat efter följande:

- **Ej genomfört:** projektet har avbrutits av arrangören eller så har arbetet med projektering/detaljplan inte påbörjats efter fem år från det att vinnaren utsetts.
- **Pågående:** projektering pågår; projektet drar ut på tiden.⁸
- **Försenat genomförande:** projektering har påbörjats och detaljplan antagits först efter fem år.
- **Genomfört med modifikation:** uppfyller inte programmets intention, stora delar av programmet förändrat eller borttaget, annan projektör anlita.
- **Genomfört:** projektet är genomfört i enlighet med vinnande förslag i tävlingen.

Metod

Det primära underlaget erhöles genom insamling av källmaterial från Arkitekten, trycksaken Arkitekturtävlingar 2001–2003, samt Sveriges Arkitekters webbarkiv över genomförda tävlingar fram till och med 2010. Avgränsning och kategorisering bestämdes från källmaterialet med avseende på tidsintervall, syfte och tävlingsform.

Genomförandegraden avgjordes genom vidare efterforskningar i media bland artiklar och debattinlägg, på arrangörernas och de vinnande arkitektkontorens hemsidor samt bland detaljplaner och nämndbeslut hos stadsbyggnadskontoren.

De tävlingar som inte genomförts har granskats vidare. Några tävlingar har varit väl dokumenterade i avhandlingar och rapporter. Andra har diskuterats ordentligt i media. För att få information om orsakerna till uteblivet uppdrag till vinnare sammanställdes en enkät⁹ och skickades till berörda arkitektkontor och arrangörer under november 2012. Av de inblandade har en del under de åren bytt arbetsplats eller pensionerats och därmed varit svåra att spåra vidare. Därför har jag i några fall tolkat uttalanden från andra personer om tävlingarna på stadsbyggnadskontor, på arkitektkontor och hos fastighetsförvaltare. Redovisningen bygger såväl på förstahandsinformation om tävlingar som andrahandskunskap.

Utöver arkitekttävlingarna har jag även studerat yttre faktorer som kunnat påverka projektet och dess genomförandegrad.¹⁰

6 Besökscentra i naturområden, Naturvårdsverket äger rättigheterna till termen, registrerat varumärke.

7 Kazemian, Rönn, Svensson 2005

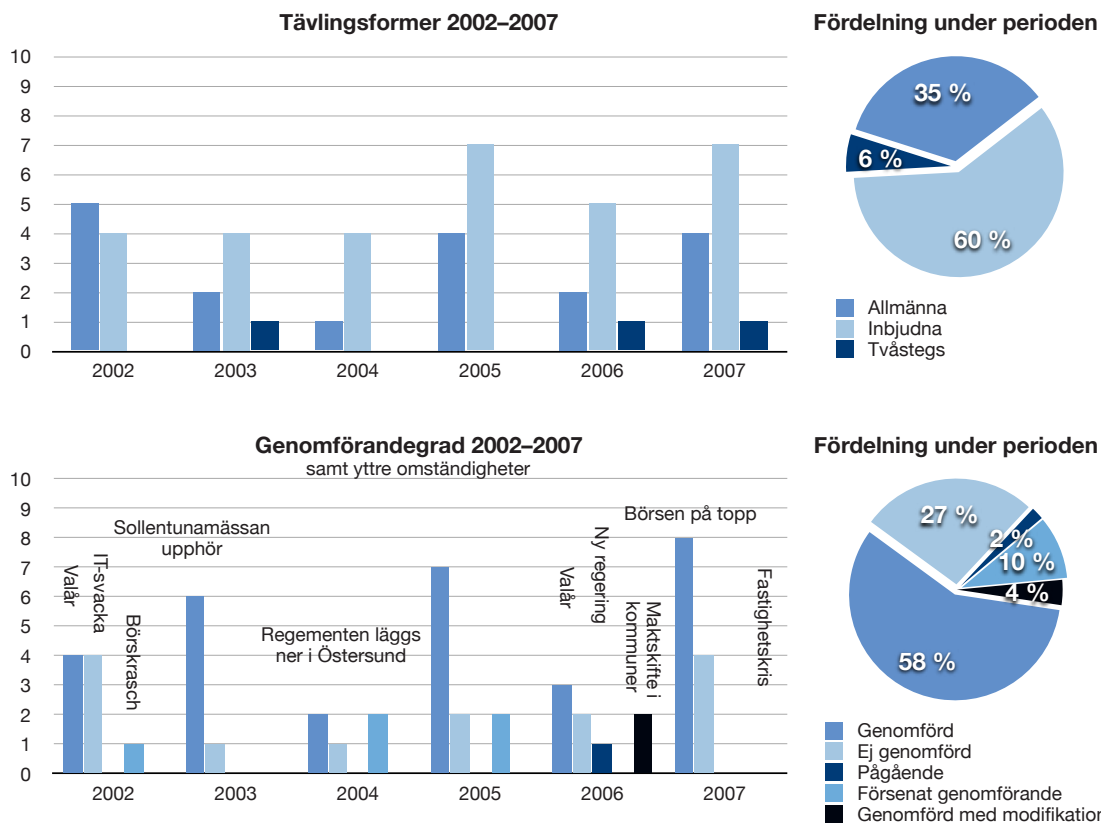
8 Projekten skulle teoretiskt kunna klassas som genomförda då vinnaren fått uppdraget. Några projekt i denna rapport har dock avbrutits efter att projektering påbörjats.

9 Bilaga 3

10 Konjunkturinstitutet, media

Resultat

Under perioden 2002–2007 bedömdes 52 svenska arkitekttävlingar varav 18 var allmänna, 31 var inbjudna och tre var tvåstegstävlingar. Inbjudna tävlingar utgör årligen den vanligaste tävlingsformen, med undantag för 2002 då flest var allmänna.

Av projekten genomfördes 32 inom fem år, delar av programmet ströks för två av dessa. Fem har haft ett försenat genomförande, ett har återupptagen projektering hösten 2012 och 14 stycken har inte genomförts alls. Detta innebär att bara 71 % av tävlingarna under perioden lett till genomförande¹¹. Baserat på tidigare studier som redovisar tävlingar inom nordiska länder 1999–2000 var genomförandegraden i Sverige även då 71 %, och markant låg i jämförelse med Norge och Danmark som låg på 86 %¹². I en annan studie redovisas för genomförandet i Finland under samma tid till 83 %¹³.

Vid jämförelse av tävlingsform och genomförandegrad framstår att inbjudna tävlingar har en genomförandegrad på 77 %, medan allmänna ligger på 67 % och tvåstegstävlingar på 33 %.

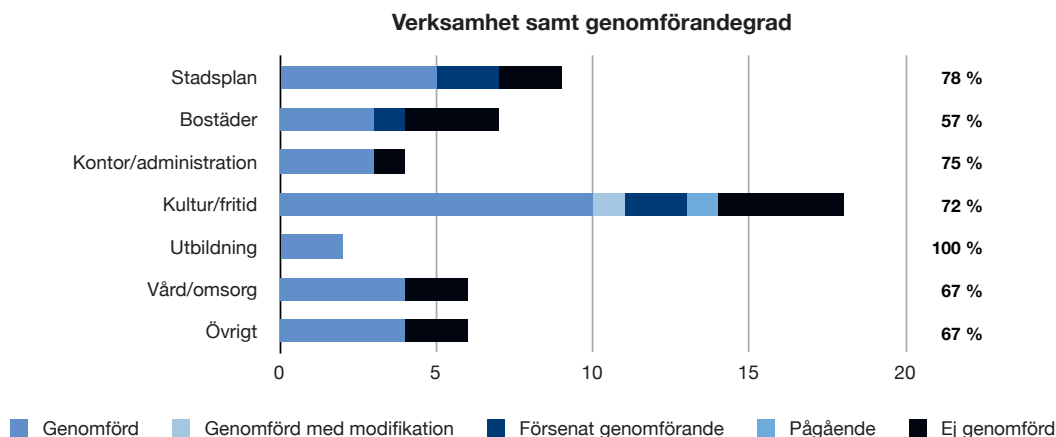
Ur källmaterial och enkätsvar dyker det upp flera exempel på yttre faktorer som påverkat både tävlingsantal och genomförandegrad, antingen politiskt, ekonomiskt eller marknadsmässigt. Valåret 2002 präglades av ekonomisk nedgång till följd av börskrasch, i synnerhet inom IT-branschen. I Sollentuna påverkades tävlingarna lokalt av att Sollentunamässan (som även var arrangör bakom ett par tävlingar) upphörde 2002–2003. I Östersund påverkades tävlingarna av nedläggningar av regementen 2004–2005. Till 2005–2006 hade börsen återhämtat sig, men det var återigen valår, med ny regering och maktskifte i kommuner, vilket framstår som viktiga yttre faktorer enligt enkätsvaren. Tävlingsstoppen 2007 sammanfaller med högkonjunktur, som raskt följdes av fastighetskris 2007–2008.

¹¹ Genomförandet av pågående projekt som återstartades hösten 2012 är fortfarande inte garanterat, skulle det genomföras når vi 73 % i genomförandegrad.

¹² Kazemian, Rönn, Svensson 2005

¹³ Kazemian, Rönn, Svensson 2006

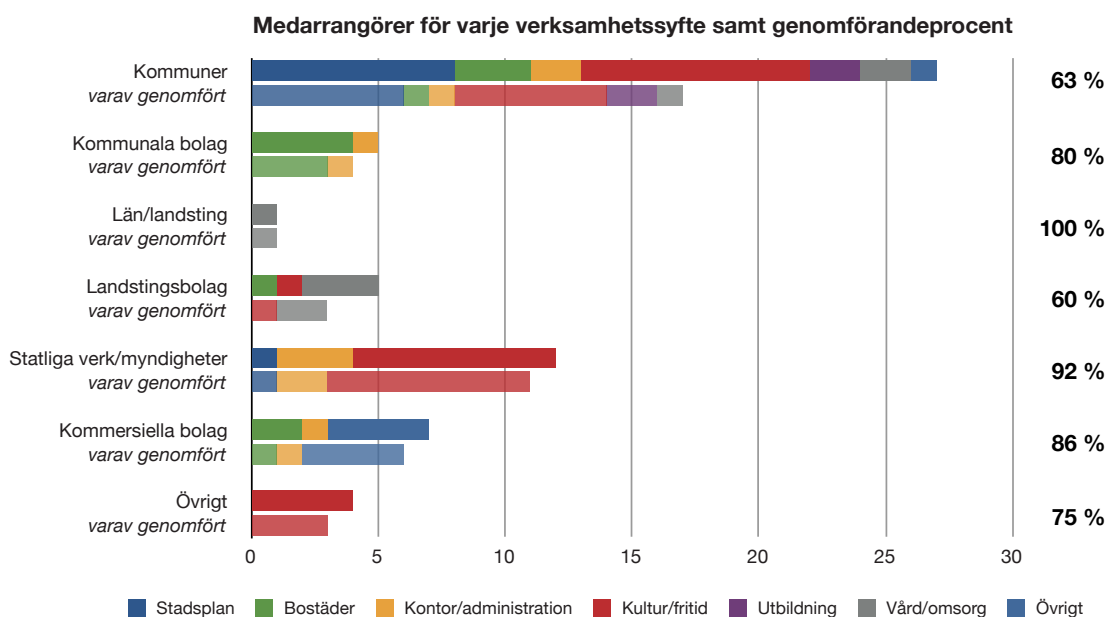
När verksamhetssyftet för tävlingarna granskas framstår att vissa sorters projekt har en lägre genomförandegrad.

Det vanligaste verksamhetssyftet, kultur/fritid, omfattar flest funktioner. Genomförandegraden på 72 % är i stort sett densamma som för de granskade tävlingarna överlag. Bostäder framstår som en särskilt känslig verksamhet att tävla om, där bara 57 % av förslagen blivit genomförda.

Kommuner och kommunala bolag utgör hälften av huvudarrangörerna med 26 tävlingar medan statliga verk, län och landstingsbolag står för en tredjedel med 17 tävlingar. Då finanserna för 43 av 52 arkitekttävlingar (83 %) bestäms på politisk nivå går det att tyda sig till att arkitekttävlingar är känsliga för maktskiften. Andelen arrangörer bland kommersiella bolag är förhållandevis liten med sju tävlingar, och övriga arrangörer infattar en församling och ett kyrkoråd som har arrangerat varsin tävling med genomförda projekt.

Om man tittar på fördelningen av samtliga medarrangörer för tävlingarna får man en mer fördjupad bild av vilka arrangörstyper som förekommer för olika verksamheter.

Detta ger en bredare bild av de tävlingar arrangörstyperna representerar:

- Kommuner arrangerar tävlingar inom samtliga kategorier.
- Kommunala och landstingsägda bolag som arrangerar kommer att äga och förvalta fastigheter för tänkt verksamhet i form av bostäder och vård.
- Statliga verk står bakom administrativa byggnader och kultur/fritid i form av museer och Naturum.
- Kommersiella bolag står bakom bostäder, kontor och ”övrigt” som här omfattar såväl idétävlingar som hotell- och kongresscenter.

Sammanställningen visar att kommuner arrangerar majoriteten av arkitekttävlingarna. Samtidigt ligger de i botten på skalan av genomförandegrad, både som huvud- och medarrangör.

Medverkande

För 10 av 15 tävlingar fanns det inte tillräcklig information tillgänglig i media och på hemsidor. För att säkerställa information om genomförandegraden har 29 personer kontaktats och fått besvara en enkät¹⁴. 15 personer svarade; sju arkitekter och åtta juryledamöter (varav två hade arkitektbakgrund, fem var verksamhetskunniga).

Orsakerna bakom det uteblivna genomförandet kan sammanfattas i ekonomi, politik och program. Så här förklaras det enligt enkätsvaren:

- Sju av projekten hade påverkats på en eller fler ekonomiska grunder, fördelat på för dyr upphandling (tre), otillräcklig initial budget (fyra), för dyr projektering (två), otillräcklig kalkyl i program- eller urvalsskede (tre) och omfördelningar/nerskärningar/minskade anslag (fem).
 - ”[Vi] gick vidare med arkitektfirman och tog fram ett bantat förslag för att se om det var möjligt att klara utbyggnaden.”
 - ”[Förslaget] blev dyrare i samband med fortsatt projektering.”
 - ”Tävlingen antagligen ämnad för att producera slagkraftigt material för en senare insamling av medel.”
- Sex av projekten hade problem i programskedet, där platsen var olämplig (två) eller programmet hade oklara förutsättningar (fem).
 - ”Det var kanske inte helt klart vad som skulle vara verksamheten.”
 - ”Arrangören ville helt plötsligt ha ett annat innehåll än vad som uppgetts i tävlingsprogrammet.”
- Tre av projekten hade avbrutits av politiska skäl, fördelat på direkt följd av politiskt maktskifte (två) och politisk oenighet (två).
 - ”Den politiskt tillsatta styrelsen ville (vågade?) inte satsa på [tävlingens syfte].”
 - ”Ny regering stödde andra program.”

Det fanns exempel på oklarheter som skapat problem i tävlingar. I några fall hade den initiala finansieringen medvetet lämnats obestämd för att arrangören räknat med att skjuta till eller få utökade medel efter genomförd tävling. I andra fall har målsättningen för tävlingen ändrats i efterhand. Dessa borde vara möjliga att förutse och förebygga tidigt i en tävlingsprocess.

Sammanställning

Då enkätsvaren sammanställts med andra data som samlats in för studien och jämförts med arrangörstyper och verksamhet framträder en bild av framgångsfaktorer och risker.

Stadsplaner

Överlag har stadsplaneprojekten en tendens att dra ut på tiden beroende på komplexitet. Två projekt är inte genomförda. Bägge arrangerades av Stockholms stad. Den främsta faktorn här är politisk oenighet och maktskifte:

- Slussenprojektet 2004 drabbades av stark politisk oenighet och pressdebatt, 2007 arrangerades ytterligare en tävling under nytt politiskt styre med en mer kommersiell vidareutveckling på förslaget från 2004.
- En tävling handlade om två platser, vilket ledde till två olika vinnande kontor. Programmet hade oklara mål och planeringsförutsättningar. Efter maktskifte i kommunen förändrades de politiska målen för ytterstaden varpå finansieringen försvann.

Bostäder

Bostadsprojekten, vilka har lyfts fram som ett fokusområde inom politiken de senaste tio åren, framstår som de känsligaste tävlingsverksamheterna. Av sju projekt har tre inte genomförts:

- En allmän tävling (flerbostadshus med hyres/bostadsrätter) och en inbjuden tävling (flerbostadshus med hyresrätter) uppges ha avbrutits av ekonomiska skäl. Projekten har beräknats ge för lite avkastning för investeringen, vilket har lett till oenighet om genomförandet inom de politiskt styrda organisationerna. Detta pekar på målsättningar bortom vad som uppgetts i programmen, otillräcklig initial finansiering och bristande kalkyl under såväl program- som urvalsskedet.
- Det tredje projektet arrangerades som ett kommersiellt/kommunalt samarbete. Markägaren var inte inblandad i tävlingsprocessen. Projektet lades ner i samband med IT-branschens nedgång.

Kontor/administration

- Ett projekt är inte genomfört, utan ”försenat på obestämd tid” då platsen i efterhand ansågs olämplig att bebygga på grund av framtida gruvverksamhet.

Kultur/fritid

Inom gruppen ryms många olika funktioner. Den gemensamma faktorn för dessa projekt som inte genomfördes var ekonomi, då den offentliga finansieringen uteblev.

- Två projekt (inbjudet om kulturhus, allmänt om musik/scen) hade brister i initial finansiering och en förväntan om att få loss mer resurser senare i planeringen. Medlen försvann från politiskt håll. Trots EU-medel och omritade förslag med bättre ekonomi räckte finanserna inte till. I det ena projektet fanns det oklara målsättningar vilket ledde till att programkraven ändrades och till slut valde politikerna att stoppa projektet.
- Det nya förslaget till stadsbibliotek i Stockholm 2007 drabbades av stark politisk oenighet och pressdebatt. Tävlningen pågick mitt i ett maktskifte. Bristande kalkyl under urvalsskedet användes som ett argument för att lägga ner projektet, men många uttalanden från politiskt håll talar för att det inte fanns en vilja att driva projektet i den nya politiska organisationen.

- Ett Naturumprojekt avbröts av politiska och ekonomiska skäl. Den nya regeringen minskade medlen medan projekteringskostnaderna ökade. Arrangören satsade på att kunna färdigställa andra Naturumprojekt.
- För ett projekt har projekteringen tagits upp på nytt. Bristande kalkyl i urvalsskedet och en oklar målsättning ledde till politisk oenighet om förslaget varpå det hamnade i träda i över fem år. Ny politisk majoritet återupptog förslaget och har beslutat att avsätta medel till genomförandet.

Vård/omsorg

Arkitekttävlingar kopplade till sjukhus har arrangerats av landstingsbolag och äldreboenden av kommuner.

- En allmän tävling om ett sjukhusprojekt saknade tillräcklig initial budget och hade bristande kalkyler i såväl program- som urvalsskedet. Programmet hade oklara mål och planeringsförutsättningar. Tävlingen borde ha anordnats som en idétävling.
- I en inbjuden tävling om äldreboende ställdes höga krav och önskemål om funktionalitet som visade sig vara kostsamma att upphandla efter tävlingens slut. Projektet har omarbetats med minskat program och bättre ekonomi men är ännu inte genomfört. Det tyder på bristande kalkyler i såväl program- som urvalsskede och därmed otillräcklig initial budget för implementering.

Övrigt

- Två inbjudna tävlingar arrangerades om spektakulära hotell- och kongresscenter. Finansieringen försvann. Investerarna hoppade av i det svåra ekonomiska klimatet efter IT-kraschen. Ett av projekten fick en nystart 2007/2008 men föll offer för nästa finanskris.

Slutsats

Denna studie omfattar 52 godkända tävlingar under en begränsad tidsperiod. 71 % av vinnande tävlingsförslag har genomförts. Även om urvalet enbart omfattar tävlingar som arrangerats och bedömts 2002–2007 kan resultatet användas för att peka ut samband och riskfaktorer i tävlingsprocesser samt läggas till grund för utvecklingen av hypoteser för varför genomförandet uteblivit.

Arrangörstypen har visat sig vara viktig, genomförandegraden bland offentligt finansierade projekt är märkbart lägre. Men mängden arrangörer behöver inte påverka genomförandet, det visas exempelvis i tävlingen om en museipark på Djurgården i Stockholm med fem arrangörer. Projektet finansierades av offentliga medel, genomfördes inom ett par år och resulterade i en mycket uppskattad miljö.

Tävlingsformen var inte lika avgörande för genomförandet som initialt hade antagits. Allmänna tävlingar har en något sämre genomförandegrad på 67 % mot 77 % för inbjudna tävlingar. Detta visar att den allmänna tävlingsformen inte är kopplad till ett markant större risktagande än den inbjudna.

De initiala antagandena stämmer i övrigt till stor del med resultatet, de resultat jag kommit fram till har redan uttryckts av Sveriges Arkitekters tävlingsnämnd:

”Det är viktigt att projektet är väl förankrat inom den egna organisationen och att de som ska svara för genomförandet är med under hela processen. De bör vara överens om grundläggande förutsättningar för tävlingen så att arkitekterna inte får en uppgift som är motstridig eller oklar.

Innan man arrangerar en tävling ska arrangören förstås noggrant överväga vilka möjligheter man har att genomföra resultatet av tävlingen. Finns det till exempel en budget och politiskt stöd för projektet? [...]

Vi brukar avråda från att genomföra en tävling om vissa förutsättningar är oklara.”¹⁵

De slutsatser som har dragits genom arbetet kan sammanfattas i fem punkter.

1. Initial finansiering måste spikas genom en budget

Ekonomi är den viktigaste faktorn för om ett tävlingsprojekt blir genomfört. För politiskt styrda arrangörer är det synnerligen viktigt att budgeten för tävlingen är spikad i politisk enighet för såväl projektering som upphandling, eftersom det annars finns en osäkerhet på den politiska viljan att fortsätta driva projektet efter maktskifte. Budgeten ska vara baserad på en rimlig kostnads kalkyl.

2. Beräkningskrav i såväl programskede och urvalsskede

I programskedet bör ett framtida projekt kostnadsberäknas och rimlighetsanpassas till den budget arrangören har. Budgetavgränsningen ska definiera skall-kraven, medan önskemålen utöver det står för bör-kraven. De förslag som kvarstår i slutet av urvalsskedet - inför juryns slutbedömning - bör kostnadsberäknas om budgeten är stramt satt för genomförandet. Finns det otillräckligt underlag för att kostnadsberäkna vinnande projekt kan det finnas fog att misstänka att programmet inte hade tillräckligt tydligt ställda krav eller att juryn föll för ett alltför skissartat förslag.

3. Tävlingen måste vara förankrad hos arrangören

Arrangören måste ha tydliga ramar och beslut för vem som ska driva projektet inom organisationen. Projektet ska framtidssäkras i politiskt styrda organisationer genom en bred politisk representation och medverkan från ansvariga tjänstemän från berörda förvaltningar. I

15 Goda råd för en lyckad tävling, Sveriges Arkitekter, 2010

kommersiella projekt behövs bindande avtal som ser till att projektets genomförande är garanterat innan tävlingen startar.

4. Tidpunkten är kritisk för genomförandet

Tävlingsprocesser som sträcker sig över en mandatperiod har sämre genomförandegrad i undersökningen. Tidpunkten för utlysningen av tävlingar som arrangeras av myndigheter eller politiskt styrda organisationer framträder som strategisk ur denna synvinkel. Förarbetet och planeringen av tävlingen sträcker sig över en längre tid, i några fall år. När tävlingen sedan blivit utlyst och vinnaren utsetts kan förutsättningarna ha hunnit förändras på grundval av politik, finansieringsmöjligheter eller nyckelpersoner som valt att gå vidare. I sådana fall är det särskilt viktigt med förankring inom organisationen.

5. Projektets målsättning måste vara tydlig och följa ett dokumenterat behov

En tydlig målsättning för uppgiften, klara förutsättningar i programmet och en konsekvent hantering av juryns beslut är framgångsfaktorer i tävlingar. Givetvis ska det ges utrymme för arkitekten att tolka uppgiften på nya sätt, och för arrangören att delta i vidareutveckling av utvalt förslag i ett fortsatt uppdrag. Detta ska dock inte leda till att en jury godtar stora avsteg i tävlingsuppgiften eller oklarheter i programmet som leder till att projektet inte går att kostnadsberäkna. Tävlingen ska åtminstone vara så pass genomarbetad att arrangören inte har anledning att ändra planeringsförutsättningarna efter tävlingens slut. Målet för tävlingen ska vara förankrat i ett definierat och dokumenterat behov hos arrangören.

I en projekttävling bör tävlingsprogrammet vara tillräckligt tydligt för att definiera de grundläggande villkor som leder till genomförbara förslag. Målsättningen är trots allt att projekten ska genomföras. För att nå dit krävs en gedigen och professionell insats i såväl program- och urvalsskedet.

I slutändan är det viktigt att projekttävlingarna utformas efter syfte och plånbok. Där arrangören vill locka fram drastiskt alternativa lösningar och spektakulära uttryck bör det finnas en medvetenhet om att vidarebearbetning och implementering av förslaget kan kosta på. Annars är idétävlingen en ypperlig tävlingsart för syftet.

Källor

Tryckta källor

Hallquist, Stina, *Arkitekttävlingen som föreställning*, 2010

Tostrup, Elizabeth, *Architecture and Rhetoric*, 1998

Kazemian, R., Rönn, M. och Svensson, C., *Jämförande analys av arkitekttävlingar: erfarenheter från tre nordiska länder*, Trita-ARK, 2005

Kazemian, R., Rönn, M. och Svensson, C., *Rapport: Arkitekttävlingar i Finland*, 2006

Arkitekttävlingar 2007–2010, Sveriges Arkitekter, 2010

Tidskrifter

Arkitekten 2002–2009, Sveriges Arkitekter

Arkitekturtävlingar 2001–2003, SAR och sedermera Sveriges Arkitekter

Elektroniska källor

Dokumentation av genomförda svenska arkitekttävlingar, Sveriges Arkitekter
<http://www.arkitekt.se/tavlingar/dokumentation/>

Östersundsposten, stort urval artiklar 2002–2010, bland annat:
<http://op.se/lanet/ostersund/1.2438477-var-ar-alla-andra-i-dag-skulle-ju-bjorntanden-invigas->

Borås tidning, stort urval artiklar 2006–2012, bland annat:
[http://www.bt.se/nyheter/boras/planerna-for-stadsparken-drar-ut-pa-tiden-det-har-har-gatt-i-sta-\(1632674\).gm](http://www.bt.se/nyheter/boras/planerna-for-stadsparken-drar-ut-pa-tiden-det-har-har-gatt-i-sta-(1632674).gm)

Västervikstidningen, stort urval artiklar 2006–2008, bland annat:
<http://www.vt.se/nyheter/default.aspx?articleid=4219626>

Dagens Nyheter samt *Svenska Dagbladet*, artiklar och debatter 2004–2012, bland annat:
<http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/stadsbiblioteket-stoppades-utan-grundliga-analyser>
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/efter-kritiken-stockholms-stadsbiblioteket-byggs-inte-ut_3640199.svd
<http://www.dn.se/sthlm/nya-slussen-stoppas>
<http://www.dn.se/sthlm/slaget-om-slussen>
http://www.svd.se/kultur/beslut-tas-efter-20-ars-vandor_6702051.svd

Stockholms stad, SBK
<http://www.stockholm.se/>

Sollentuna kommun, SBK
<http://www.sollentuna.se/>

Bilaga 1: Arkitektävlingar bedömda under perioden 2002–2007

År	Tävling	Arrangör	Form	Verksamhet	Vinnande kontor
2002	Allaktivitetshus för sjuka barn, Huddinge	Locum	Allmän	Vård/omsorg	Planeringsbyrån Molino (Finland)
2002	Betongens möjligheter, Sollentuna	Betongforum, Sollentuna kommun	Allmän	Bostäder	Bjurström & Brodin
2002	Ecophon	Ecophon	Allmän	Övrigt	Sandell Sandberg
2002	Forbo Linoleum	Forbo	Allmän	Övrigt	Karin Nyren, Stockholm
2002	Gränby Backar, Uppsala	HSB, Riksbyggen	Inbjuden	Bostäder	A1 Arkitekter
2002	Höghus i Sollentuna	Event Estate (Skanska)	Inbjuden	Övrigt	Ingen
2002	Konsert- och kongressbyggnad i Uppsala	Uppsala kommun	Allmän	Kultur/fritid	Henning Larsens Tegnestue (Danmark)
2002	Kvarteret Grillgården, Örebro	Länggården Fastigheter	Inbjuden	Bostäder	SWECO FFNS
2002	Museipark på Djurgården, Stockholm	Statens Fastighetsverk, Tekniska Museet, Sjöhistoriska museet, Etnografiska museet, Telemuseum	Inbjuden	Stadsplan	Andersson Jönsson Landskapsarkitekter
2003	Fruängens kyrka, Stockholm	Brännkyrka församlings kyrkoråd	Allmän	Kultur/fritid	zuez arkitekter
2003	Kvarteret Baltic i Mariehäll, Stockholm	Stockholms stad, Svenska Bostäder	Inbjuden	Bostäder	Erskine-Tovatt Arkitekter
2003	Lugnet i Kristianstad	Kristianstadsbyggen	Inbjuden	Bostäder	FOJAB
2003	Nytt ambassadresidens i Santiago de Chile, Chile	Statens Fastighetsverk	Tvåstegs	Kontor/administration	Josefina Nordmark
2003	Landmärke Norra Europa, Östersund	Östersunds kommun	Inbjuden	Övrigt	Wingårdh Arkitektkontor
2003	Trädgårdsbyggnad 10 kvm	Sollentunamässan, Hus & Hem, Jabo Wood	Allmän	Övrigt	Malin Ekberg och Henrik Lous, Malmö
2003	Ambassadkansli i Washington, USA	Statens Fastighetsverk	Inbjuden	Kontor/administration	Wingårdh Arkitektkontor
2004	Besökscentrum för Lunds domkyrka, Lund	Domkyrkorådet i Lund	Allmän	Kultur/fritid	Carmen Izquierdo Lázaro
2004	Kulturens hus i Luleå	Luleå kommun	Inbjuden	Kultur/fritid	Tirsén & Aili arkitekter
2004	Slussen, Stockholm	Stockholms stad	Inbjuden	Stadsplan	Nyréns Arkitektkontor
2004	Träbro över Virserumsån, Virserum	Södra (Skogsägarna)	Inbjuden	Övrigt	WSP Samhällsbyggnad
2004	Varbergs fästning, Varberg	Statens Fastighetsverk	Inbjuden	Kultur/fritid	Wikerstål Arkitekter, Lars Blasberg Arkitektkontor
2005	Alderholmens park, kanal och kaj, Gävle	Gävle kommun	Inbjuden	Stadsplan	Temagruppen Sverige
2005	Bolanders bäck i Nybro kommun	Nybro kommun	Inbjuden	Stadsplan	Nivå landskapsarkitektur
2005	Bostäder på Alderholmen, Gävle	Gavlegårdarna	Inbjuden	Bostäder	Södergruppen Arkitektkontor
2005	Fristadstorget, Eskilstuna	Eskilstuna kommun	Allmän	Stadsplan	Marjamaa Arkitekter (Norge)
2005	Hamn- och strandområde i Mariestad	Mariestads kommun	Allmän	Stadsplan	AIM, Contekton Heineman
2005	Konstmuseum i Kalmar	Kalmar kommun	Allmän	Kultur/fritid	Tham & Videgård Hansson Arkitekter
2005	Kristinebergs nya strandpark, Stockholm	Stockholms stad	Inbjuden	Stadsplan	Sydväst Arkitektur och Landskap
2005	Kunskapens hus, Östersund	Landsarkivet i Östersund, Jämtlands Länsmuseum, Föreningsarkivet i Jämtlands län	Inbjuden	Kultur/fritid	GF Konsult
2005	Naturum Höga Kusten	Länsstyrelsen Västernorrland, Naturvårdsverket	Inbjuden	Kultur/fritid	White
2005	Nytt stadshus i Södertälje	Karlavagnen (Fastighets)	Inbjuden	Kontor/administration	BSK Arkitekter
2005	Taxinge och Tisslingeplan i Tensta, Stockholm	Stockholms stad, CentrumKompaniet, Familjebostäder	Allmän	Stadsplan	SWECO FFNS, Realarchitektur Berlin (Tyskland)
2006	Apladalen i Värnamo	Värnamo kommun	Inbjuden	Utbildning	Abako
2006	Bildnings- och kulturcentrum i Hagfors	Hagfors kommun	Inbjuden	Utbildning	Larsson Lindstrand Palme Arkitektkontor, Berg Arkitektkontor, Nivå Landskapsarkitektur
2006	Glashus i stadsparken, Borås	Borås stad	Allmän	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor
2006	Naturum vid Kosterundet	Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Naturvårdsverket	Inbjuden	Kultur/fritid	White
2006	Ny anläggning för Rättspsykiatri i Flemingsberg, Huddinge	Locum	Inbjuden	Vård/omsorg	BSK Arkitekter, Nivå Landskapsarkitektur
2006	Sametinget i Kiruna	Statens Fastighetsverk, Kiruna kommun	Tvåstegs	Kontor/administration	Murman Arkitekter
2006	Universitetssjukhus Karolinska, Solna	Locum	Inbjuden	Vård/omsorg	White
2006	Visans Hus i Västervik	Västerviks kommun	Allmän	Kultur/fritid	Nikolaj Findanis (Grekland), Peter Kinnmark och Francesco Matucci (Italien)
2007	Flottillen - framtidens boende för äldre, Järfälla	Järfälla kommun	Allmän	Vård/omsorg	Gjørtz Pank & Partners (Danmark)
2007	Kvarteret Ören, Tingsryd	Tingsryds kommun	Inbjuden	Vård/omsorg	Atrio Arkitekter Kalmar
2007	Gambrinus stadssida, Nässjö	Nässjö kommun	Allmän	Bostäder	Björkdahl Englund Arkitekter
2007	Naturum Kristianstads Vattenrike	Kristianstads kommun, Naturvårdsverket	Inbjuden	Kultur/fritid	White
2007	Naturum Tåkern, Ödeshög	Naturvårdsverket, Länsstyrelsen Östergötland	Inbjuden	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor, NOD
2007	Nya entréer till Skuleskogens nationalpark	Naturvårdsverket, Länsstyrelsen Västernorrland	Inbjuden	Kultur/fritid	Formverkstan Söder, Andersson Jönsson Landskapsarkitekter
2007	Psykiatrins Hus, Uppsala	Uppsala län	Inbjuden	Vård/omsorg	Tengbom
2007	Smålands Musik och Teater, Jönköping	Landstingsfastigheter Jönköping, Jönköpings kommun	Inbjuden	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor
2007	Stendörren naturum, Nyköping	Länsstyrelsen Södermanland, Naturvårdsverket	Inbjuden	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor, NOD
2007	Stockholm Public Library International Architectural Competition	Stockholms stad	Tvåstegs	Kultur/fritid	Heike Hanada (Tyskland)
2007	Strandbaden i Falsterbo, Vellinge	Vellinge kommun	Allmän	Kultur/fritid	Kjellgren Kaminsky
2007	Täby borg	Täby kommun	Allmän	Stadsplan	Polyform Arkitekter (Danmark)

Bilaga 2: Ej genomförda och pågående projekt från perioden 2002–2007

År	Tävling	Arrangör	Form	Verksamhet	Vinnande kontor
2002	Allaktivitetshus för sjuka barn, Huddinge	Locum	Allmän	Vård/omsorg	Planeringsbyrån Molino (Finland)
	Juryn valde att gå vidare med ett förslag de bedömde "slagkraftigt men skissat". Den initiala finansieringen var otillräcklig, finansiering skulle lösas efter tävlings slut. När landstingets ekonomi försämrades försvann möjligheten till vidare investeringar			Källa: Enkät svar, juryutlåtande, Arkitekten december 2008, SKL statistik om hälso- och sjukvård samt regional utveckling 2002–2003	
2002	Höghus i Sollentuna	Event Estate (Skanska)	Inbjuden	Övrigt	-
	Sollentunamässan skulle satsa på nya mässkoncept med Posten och Skanska. Ett kongresscenter med spännande arkitektur skulle byggas intill mässan. I samband med IT-kraschen drog sig investerare ur. Juryn kunde inte utse ett vinnande bidrag, men föreslog omtävling mellan Wingårdh Arkitektkontor och Snohetta (Norge). Sollentunamässan omstrukturerades under året och såldes till Stockholmsmässan för att sedan läggas ner.			Hotell och kongress Källa: Juryutlåtande, Fastighetsvärlden 2001, Skanska pressrelease 2000-03-22, DN 2003-03-12, Sollentuna kommun	
2002	Betongens möjligheter, Sollentuna	Betongforum, Sollentuna kommun	Allmän	Bostäder	Bjurström & Brodin
	Oklara markägandeförhållanden, programmet inte förankrat med sakägare, otillräcklig initial finansiering och ändrad prioritering av medel inom kommunen. Tävligen togs fram parallellt med andra framstående satsningar (Sollentuna Centrum, Sollentunamässan), vilka också drabbades hårt av IT-kraschen.			Källa: Enkät svar, Fastighetsvärlden 2001, Sollentuna kommun	
2002	Kvarteret Grillgården, Örebro	Länsgrården Fastigheter	Inbjuden	Bostäder	SWECO FFNS
	Programmet var ottydligt formulerat, arrangören ville få nya lösningar på mer effektiv ytekonomi. Efter tävlingen ville bolaget inte pröva allmänna hyresrätter på platsen längre. Avkastningen ansågs för låg, vilket ledde till en ändrad prioritering av medel.			Källa: Enkät svar, juryutlåtande	
2003	Östersund, Landmärke Norra Europa	Östersunds kommun	Inbjuden	Övrigt	Wingårdh Arkitektkontor
	Östersunds kommun samarbetade med lokala investerare för att få fram en spektakulär hotell- och kongressanläggning. Hög prislapp, med hög initial finansieringsnivå och bidrag från EU:s strukturfond. Programkraven förändrades efter tävlings slut. Projektet överlevde inte den börskrasch som följde på IT-bubblan. Investerarna drog sig ur. Östersunds garnisoner lades ner vilket ledde till en minskning av andra verksamheter på orten. Kommunen fick omfördela medel.			Hotell och kongress Källa: Östersundsposten	
2004	Nya Slussen, Stockholm	Stockholms stad	Inbjuden	Stadsplan	Nyréns Arkitektkontor
	Stadsplaneprojekt vars projektering drog ut på tiden. Folkopinion mot projektet ledde till en politisk oenighet. Ett bevarandalternativ utreddes som man inte valde att gå vidare med. Maktskifte 2006. 2007 utlystes en ny tävling där inbjudna kontor med hög profil vidareutvecklade Nyréns förslag. 2009 togs Foster och Bergs förslag till vidareutveckling. Detaljplanen fick laga kraft 2011, 2012 avslag Länsstyrelsen samtliga överklaganden. Samma år startades utredningar om spårtrafiken förbi Slussen, vilket kan leda till omarbeting av såväl Slussenförslag som detaljplan.			Infrastruktur Källa: DN 2012-03-15, Fastighetsnytt 2012-05-07, Stockholm Stads SBK	
2005	Kunskapens hus, Östersund	Landsarkivet, Jämtli, Föreningsarkivet	Inbjuden	Kultur/fritid	GF Konsult
	Den initiala finansieringen var otillräcklig, trots tillskott av EU-medel. Östersunds garnisoner lades ner vilket ledde till en minskning av andra verksamheter på orten. Offentliga medel minskade. Arkitekten vidareutvecklade mer ekonomiskt alternativ, men finansieringen räckte ändå inte till.			Museum Källa: Enkät svar, Östersundsposten	
2005	Taxinge och Tisslingeplan i Tensta	Stockholms stad samt kommunala bolag	Allmän	Stadsplan + bostäder	SWECO FFNS, Realarkitektur Berlin (Tyskland)
	Tävlingen ingick i ett program kallat Stadsdelsförmelse på Järva i samband med TenstaBo 06 och gav upphov till två vinnande förslag på vardera plats. Vid maktskifte 2006 försvann programmet, budgeten omfördelades och projekteringen avbröts.			Torg, sporthall, kollektivhus Källa: Enkät svar, Stockholms Stad SBK: Vision Järva 2030	
2006	Glashus i stadsparken, Borås	Borås stad	Allmän	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor
	Pågår. Ingen politisk opposition i juryn. Bristande kalkyl i urvalsskedet, efteråt ansågs utformningen bli för dyr och det uppstod politisk oenighet. Stadsträdgårdsmästaren gick i pension. Projektet drogs igång på nytt hösten 2012 med ett omarbetat förslag.			Utställning och café Källa: Enkät svar, juryutlåtande, Borås Tidning 2012-10-23	
2006	Sametinget i Kiruna	Statens Fastighetsverk, Kiruna kommun	Tvästegs	Kontor/administration	Murman Arkitekter
	LKAB stoppade projektet då tävlingstomten befann sig inom sprickzon för kommande gruvbrytning. Två nya tomter har utretts, men inget beslut fattats.			Källa: Sveriges Radio 2011-02-11, Murman Arkitekter: Tomtutredning 2008-04-17	
2006	Visans Hus i Västervik	Västerviks kommun	Allmän	Kultur/fritid	Nikolaj Findanis, Peter Kinnmark och Francesco Matucci
	Den initiala finansieringen var otillräcklig och inte förankrad, trots tillskott av EU-medel. Programmet hade oklara förutsättningar med många omarbetningar av förslaget. Finansiering förbrukades innan projektering och en osäkerhet kring slutsumman ledde till politisk oenighet. Projektet fick folkopinionen emot sig och lades ner från kommunens sida. Föreningen Visan försökte driva vidare projektet men lyckades inte få loss finansiering.			Musik/scen Källa: Enkät svar, juryutlåtande, Västervikstidningen (ffa 2008-06-14, 2010-05-11), Sveriges Radio 2008-08-06, Arkitekten 2008-12	
2007	Kvarteret Örnén, Tingsryd	Tingsryds kommun	Inbjuden	Vård/omsorg	Atrio Arkitekter Kalmar
	Den initiala finansieringen var otillräcklig och programmet hade höga ambitioner med bristande kalkyl i programskedet. Upphandlingarna har misslyckats upprepade gånger, trots att programmet har reducerats för att minska kostnaderna.			Äldreboende Källa: Enkät svar, Smålandsposten (ffa 2009-04-29, 2011-09-13, 2012-09-13)	
2007	Gambrinus stadssida, Nässjö	Nässjö kommun	Allmän	Bostäder	Björkdahl Englund Arkitekter
	Programmet efterfrågade en blandning av hyres- och bostadsrätter. Den initiala finansieringen var otillräcklig. Bristande kalkyl i program- och urvalsskedet. Upphandlingarna har misslyckats, projektet har lagts ner. Platsen exploateras för bostadsrätter.			Källa: Enkät svar, juryutlåtande	
2007	Stendörren naturum, Nyköping	Länsstyrelsen Södermanland, Naturvårdsverket	Inbjuden	Kultur/fritid	Wingårdh Arkitektkontor, NOD
	Ny regering 2006 minskade Naturvårdsverkets anslag för utåtriktad verksamhet kring naturmiljöer. Projekteringskostnaderna steg kraftigt, andra Naturum prioriterades av ekonomiska skäl.			Naturum Källa: Enkät svar, Naturvårdsverket, Arkitekten 2009-06	
2007	Stockholm Public Library	Stockholms stad	Tvästegs	Kultur/fritid	Heike Hanada (Tyskland)
	Populär kulturhistorisk miljö, folkopinion mot projektet. Senare beräkningar uppskattade att projektet vida översteg kalkylen från urvalsskedet. Kommunalt maktskifte 2006, stor politisk oenighet. Omfördelning av medel till andra biblioteksformer. Arkitekten fick inte tillfälle att omarbeta förslaget för att anpassa projektets ekonomi. Projektet lades ner.			Bibliotek Källa: Debattartiklar i DN, SvD, Stockholms Stads hemsida	

Enkät om arkitekttävlingar 2002–2007

Tävlingsnamn, plats - Bedömningsår

Vad kan du identifiera som orsak till uteblivet genomförande efter tävling?

Välj de alternativ du anser relevanta (du får uppge hur många du vill) och kommentera gärna ditt val.

Anser du att dessa svarsalternativ inte räcker till eller att en tydligare förklaring behövs får du gärna uppge ytterligare orsaker, det finns särskilda fält avsatta till detta längst ner i enkäten.

Politik

- Politik: Maktskifte
- Politik: Opinion

Plats/tomt

- Plats/tomt: Miljöhänsyn
- Plats/tomt: Kulturhistorisk miljö
- Plats/tomt: Oklara ägandeförhållanden
- Plats/tomt: Olämplig tomt av andra skäl

Program

- Program: Oklara förutsättningar/programkrav
- Program: Tävlingsuppgiften oklart beskriven

Juryutlåtande

- Juryutlåtande: Delad vinst/oklart utlåtande
- Juryutlåtande: Reservation/oenig jury

Tävlingsförslag

- Tävlingsförslag: Olämplig arkitektur
- Tävlingsförslag: Passar inte på platsen
- Tävlingsförslag: Passar inte verksamheten
- Tävlingsförslag: Tekniska oklarheter

Ekonomi

- Ekonomi: Initial finansiering saknades
- Ekonomi: Kalkyl saknades i programskedet
- Ekonomi: Fördyrad upphandling
- Ekonomi: Projekteringskostnader ökade för mycket
- Ekonomi: Finansiering/investerare drog sig ur
- Ekonomi: Minskade anslag till tävlingsarrangör/byggherre
- Ekonomi: Ändrad prioriteringsordning/omfördelning av avsatta medel

Andra orsaker till uteblivet genomförande

-

Övriga kommentarer

Denna enkät kommer att användas för att få fördjupad information om arkitekttävlingar i Sverige 2002–2007. Enkätsvaren sammanställs till statistik och redovisas oidentifierat i en rapport inom kursen "Arkitekttävlingen: teori och professionell praktik" på KTH Arkitekturskola.